

Teatralizacja żywiołów w polskich inscenizacjach dramatu muzycznego Richarda Wagnera. Studium z dziejów scenicznych.

Dominika Żelezik

STRESZCZENIE PRACY W JĘZYKU POLSKIM.

Niniejsza praca poświęcona została operowym, scenicznym realizacjom niemalże wszystkich najważniejszych dzieł Richarda Wagnera wystawianych w Polsce w latach 1956-2012. Będące przedmiotem badań 29 powojennych **inscenizacji** *Holendra tułacza*, *Tannhäusera*, *Lohengrina*, *Pierścienia Nibelunga* oraz *Parsifala* wystawianych na polskich scenach operowych teatrów w obrębie kilkudziesięciu lat poddane zostały analizie w aspekcie tytułowej problematyki dysertacji jaką stanowiła **teatralizacja żywiołów** rozumiana jako sposoby ich transformacji w obrębie **przestrzeni scenicznej** zastosowane przez inscenizatorów dla osiągnięcia określonego efektu dramatycznego oraz przy użyciu **środków teatralnych** takich jak: rekwizyty, dekoracje, światło animowane tło etc. Aby uchwycić miniony **kształt teatralny** poddanych procedurze badawczej realizacji Wagnerowskich dzieł zastosowano **zabiegi rekonstrukcyjne**, mające przede wszystkim na celu rekonstrukcje **scenicznych obrazów** natury oraz jej żywiołowych sił. Wykazanie znaczenia teatralizowanej przyrody w intensyfikowaniu przekazu teatralnego w rozumieniu budowania dramaturgii spektaklu stanowiło jedną z głównych tez pracy. Mierząc się z tak ujętym problemem badawczym podjęto najpierw analityczną refleksję związaną z uchwyceniem roli **natury**, jej wizji w neoromantycznej, twórczości Wagnerowskiej, w wieloletnim, żmudnym procesie powstawania dzieł niemieckiego artysty, aż do zaistnienia ich na scenie w XIX-wiecznych inscenizacjach autorskich, stanowiących istotny historyczny czy też intelektualny punkt odniesienia dla analizowanych w pracy polskich przedstawień. Ze względu na wielopłaszczyznowość oraz wieloaspektowość poruszanych w dysertacji wątków podjęto decyzję o zastosowaniu pluralizmu metodologicznego służącego jak najbardziej pełnemu oświetleniu badanego przedmiotu. Polegał on na komplementarnym wykorzystaniu metod i strategii badawczych w zakresie problematyki pracy poddanych badaniu następujących obszarów: **lektury dramatu** (tekst dramatu), **czytania teatru** (tekst widowiska), **analizy tekstu krytyczno-teatralnego**. W podjętych procedurach badawczych zastosowane zostały

metodologie: **historii idei, tematycznej krytyki, metody mitograficznej, metody semiologicznej** oraz strategii badawcze: **ekstrapolacji obrazów, metaphoringu**. Istotną dla prowadzonych analiz okazała się również koncepcja „**życia idei**” Tadeusza Zielińskiego oraz konstatacje badawcze zawarte w zbiorowej publikacji *Estetyka czterech żywiołów. Ziemia, woda, ogień, powietrze*. Rezultaty badań prowadzonych w niniejszej pracy z tak ujętą metodyką zebrane i podsumowane zostały w wnioskach końcowych. Owocem przeprowadzonych zabiegów badawczych jest również załączony do rozprawy Aneks. Ów album zawiera łącznie ponad 200 wybranych fotografii teatralnych (w tym projekty samej **scenografii** jak i kostiumów) i stanowi on integralną część pracy.

STRESZCZENIE PRACY W JĘZYKU ANGIELSKIM.

This work has been devoted to the opera stage productions of nearly all of Richard Wagner's major works put on in Poland in the years 1956-2012. The subject of research - twenty nine post-war performances of *The Flying Dutchman*, *Tannhäuser*, *Lohengrin*, *The Ring of the Nibelungs* and *Parsifal* staged in Polish opera theatres over several dozen years have been analysed from the point of view of the problems contained in the dissertation title, i.e. **theatralization of elements**, understood as manners of their transformation in **stage space**, applied by stage arrangers so as to achieve a particular dramatic effect, using **theatrical means** such as: props, decorations, light, animated background etc. To capture the bygone **theatrical shape** of the productions of Wagner's works subjected to research, **reconstructive procedures** were applied, aimed at recreating the **stage images** of nature and its elemental forces. Demonstrating the importance of theatralized nature in the intensification of theatrical message understood as building the performance dramaturgy was one of the main theses of this work. Dealing with so formulated research problem involved analytical reflection on capturing the role of **nature**, its vision in Wagner's neoromantic works in the long tedious process of creating the works by the German artist until they appeared on the stage in 19th-century author's productions, which provided a significant historical or intellectual point of reference for Polish performances analysed in this work. Due to the multidimensional and multi-aspect character of the motives raised in the dissertation, the author took the decision to use methodological pluralism so as to illuminate the examined subject to the fullest possible extent. It involved complementary use of research methods and

strategies for investigating the following areas subjected to analysis in the work: **drama reading** (the text of the drama), **theatre reading** (the text of the performance), **critical analysis of the theatrical text**. The research procedures applied have been based on the following methodologies: **the methodology of idea history, thematic criticism, the mythographic method, the semiological method** as well the following research strategies: **image extrapolation, metaphoring**. Also the concept of Tadeusz Zieliński's "**idea life**" and research findings contained in the joint publication *The esthetics of four elements: earth, water, fire, air* turned out to be important for the conducted analyses. The results of investigations carried out in this work with so selected methodology have been listed and summarized in final conclusions. The conducted research procedures have also born fruit in the form of an annex, attached with the dissertation. The album contains a total of more than 200 selected theatrical photographs (including designs of **scenography** alone as well as costumes) and is an integral part of the work.